

χθῶμεν ὅτι ὁ Βάγνερ εἶνε «κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνα» μόνον εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ χρονογράφου τοῦ «Νέου Ἀστεως», διότι τὸ πνεῦμα τῆς τέχνης του εἶνε ἡ ἄρνησις τοῦ ἄρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ὁ Βάγνερ ἐμιμήθη τοὺς ἀρχαίους, εἰς τὸ ὅτι ἔθεσε τὴν μουσικὴν δούλην τῆς ποιήσεως εἰς τὸ δρᾶμα. ἀλλ' ἴσως — καθὼς αἱ νεώτεροι φάσεις τοῦ πνεύματος ἀποδεικνύουν — ἐφάνη μεγαλύτερος, ἐκεῖ ποῦ δὲν τοὺς ἐμιμήθη, ἐκεῖ ποῦ εἰς τὸ δρᾶμα του διησθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν μουσικὴν ἀπὸ τὴν ποίησιν, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν πρώτην ἐλευθερίαν νὰ δρᾷ εἰς ὑψηλότερα σημεῖα τῶν ἔργων του.

Ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος, εἰς ἓνα παλαιὸν χρονογράφημά του, ὁμιλῶν περὶ ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κριτικῆς, μετὰ πολλὴν σοβαρότητα καὶ μετὰ ἄπειρον γνῶσιν τῶν πραγμάτων, ἀνέφερε πλεῖστα ὅσα εἶδη αὐτῆς. Ἀνέφερε περὶ κριτικῆς τῶν ἔργων, καὶ περὶ κριτικῆς τῶν προσώπων, περὶ ἐξεικτικῆς κριτικῆς, περὶ κριτικῆς τῶν ἐντύψεων, περὶ διλεταντικῆς κριτικῆς κτλ.

Ἦθέλαμεν τώρα νὰ ἐγνωρίζαμεν, τίνας εἶδους εἶνε ἡ κριτικὴ τοῦ αὐτῆς τὴν ὁποίαν ἔγραψε διὰ τὸν Βάγνερ, καὶ ἡ ὁποία βέβαια δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀνήκει εἰς κανὲν ἀπὸ τὰ ἄνωθι ἐκτεθειμένα εἶδη. Μήπως τυχὸν εἶνε κινέζικη;

Γεώργιος Λαμπελὲτ

ΤΟ ΩΔΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

... «Ὁ κ. Γ. Νάζος, ὁ ἐπὶ ἐπταετίαν σπουδάζας τὴν μουσικὴν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀπὸ φύσεως καὶ μελέτης καλλιτέχνης»... κ.τ.λ.

(Ἐφημ. «Ἀθῆναι» Ἰούλιος τοῦ 1903.)

Αὐτὰς τὰς αὐθεντικὰς πληροφορίας μᾶς δίδει ἡ ἐφημερίς «Ἀθῆναι» σ' ἓνα φύλλο τοῦ περασμένου Ἰουλίου, συνοδευομένης καὶ μετὰ κατὰ πολὺ σημαντικὰ καὶ ἀποκαλυπτικώτατα ἀκόμη λόγια, ποῦ πρόχειρα δυστυχῶς δὲν ἔχομε τώρα, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἔτσι τὴν πλέον φωτεινὴν εἰκόνα τῶν ἡθικῶν χαρακτηρισμάτων τοῦ κ. διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Πρόκειται, ὅπως βλέπετε, γιὰ μιὰ ἱστορίαν κοινὴν, κοινὴν τάτην, γιὰ τὴν ὁποίαν τ' ὁμολογοῦμε δὲν θ' ἀπασχολούσαμε μῆτε μιὰ γωνοῦλα καὶ τῆς «Κριτικῆς» πλέον. Μοιραίως ὅμως σήμερον τὰ ἴδια αὐτὰ λόγια — τὸ leit-motiv τῆς φάρας αὐτῆς ποῦ συνεσπειρώθη περὶ τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν μετὰ ἀξιώσεις ὑψηλῆς ἀποστολῆς — ἔρχονται τόσον ἀμειλικτὰ ν' ἀπογυμνώσουν καὶ νὰ γελοιοποιήσουν κάθε ἐπίσημον καὶ μὴ τοῦ μεγάλου ταλαντούχου προστάτη.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι σύντομος: Ὁ κ. Γ. Νάζος ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ τέρμα εἰς τὰς ἀντιφατικὰς καὶ ἀγόνους τῶν ἀμαθῶν συζητήσεων περὶ Βυζαντινῆς μουσικῆς, ἀπεφάσισε νὰ συμβουλευθῇ — νὰ συνεργασθῇ καλλίτερα — μετὰ τοὺς πρωτοφύλακας τῶν Πατριαρχείων, ἐπιχέων οὕτω ἄπλετον τὸ φῶς μετὰ τὰ σπάνια καλλιτεχνικὰ του ἐφόδια, εἰς τὸ δισηπίλυτον τοῦτο πρόβλημα.

Ποῖος μεγαλοειδέτης θὰ περιφρονοῦσε ἓνα τέτοιο ἰδανικόν;

Καὶ ὁ κ. Γ. Νάζος ἔφυγε διὰ τὴν Κωνσταντινὴν ὑπὸ τὰς ἐπεφυγμίας τῶν θαυμαστῶν του καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ ἔθνους.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τοῦ εὐλογημένου αὐτοῦ ταξιδίου, σύσσωμος ὁ ἐλληνικὸς τύπος ἐξέφραζεν εὐχὰς καὶ ἔτρεφε χρυσὰς ἐλπίδας, καὶ ἡ ἐφημερίς «Ἀθῆναι» μετὰ τῶν ἄλλων, ἔδιδε καὶ τὰς ἀνωτέρως ἐπισήμους πληροφορίας διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τυχὸν τὴν βαθύτητα καὶ εὐρύτητα τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, καθὼς καὶ τὴν σπανίαν καλλιτεχνικὴν φύσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν.

Ἔως ἐδῶ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἀπλούστατον, φυσικώτατον, καὶ κάθε σχόλιον σὰν ἀνωφελὲς ἄγών μᾶς φαίνεται τῶρα, γιὰ μιὰ εὐγενῆ προσπάθεια. Παραδόξως ὅμως κάθε σχέδιον ἀνατρέπεται, καὶ κάθε τακτική — ἡ τακτικὴ τῶν μεγαλοστόμων κηρύκων τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ προισταμένου τῆς μουσικῆς μας κινήσεως — ἀπροσδοκῶτως ἀλλοιάσει πορείαν!

Διότι τὸ ταξίδι τελειώνει· ὁ κ. Γ. Νάζος ἐπιστρέφει πάλι στὰς Ἀθήνας, καὶ ἡ ἐφημερίδας τὸν ὑποδέχονται μὲ τὴν πιὸ ἐπιβλητικὴν σιωπή! Ἀκατανόητον, καὶ ὅμως ἀληθέςτατον!

Μήτε ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ὄργανα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Ὁδείου, ἀνέφερε χρονογραφικῶς τουλάχιστον, κάτι τι, ἔστω καὶ τὸ ἀπλούστερον, περὶ τοῦ περιφήμου καὶ ἱστορικοῦ πλέον τούτου ταξιδίου!! Ἀλλὰ ποῦ οἱ σημαντικοὶ καὶ προφητικοὶ ἐκεῖνοι λόγοι οἱ ὁποῖοι τὸν προέπεμψαν τότε στὸ ἀληθιμόνητον ἐκεῖνο ταξίδι;

Νὰ πιστέψωμεν ἄραγε πῶς τόσο ἀστοργα τὸν ἐγκατέλειψαν πλέον σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη μάχιστα στιγμή — καὶ πόσο κρίσιμη ἀλήθεια — οἱ προστάται του; Ἀλλὰ εἶναι σὰν νὰ πιστέψωμεν πῶς κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ μάθῃ ὁ κ. Νάζος ὀλίγη μουσικὴ!

Κάποιο λοιπὸν ἄλλο μυστήριον καλύπτει τὰ πράγματα. Ποῖον ὅμως; Μήπως τάχα μᾶς ἐτοίμαζον καμμιὰ ἐκπληξιν ὁ κ. Διευθυντὴς καὶ τὰ ὄργανά του; Μήπως τέλος πάντων — αἰσθανόμεθα ὅλην τῆς χαρᾶς τὴν φρίκην εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν — ἐλύθη τὸ μέγα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ζήτημα καὶ μᾶς τὸ κρύπτει ἀκόμη ὁ κ. Νάζος — ὅπως γνωρίζει νὰ κρύπτῃ διὰ τὸν πολὺ κόσμον μερικὰ πράγματα ποῦ δὲν συμφέρει νὰ ξεφανερωθοῦν;

Ἡμεῖς ὅμως μένομεν μὲ τὴν αγωνίαν, τὴν φοβεράν αγωνίαν τῆς ἀβεβαιότητος, ἡ ὁποία μᾶς πνίγει πλέον καὶ μᾶς ἐξωθεῖ, μὲ ὅλον τὸν ἱερὸν σεβασμὸν ποῦ γιὰ κάθε μεγαλοϊδεάτην αἰσθανόμεθα, νὰ ἀφήσωμεν ἐλεύθερα τὸ ξέσπασμα τοῦ πόθου μας, καὶ νὰ φωνάξωμεν πρὸς τὸν κ. Γ. Νάζον καὶ τοὺς γραμματεῖς του: Ἀρπηθῆτέ μας· μὴ μᾶς βασιανίζετε διότι δὲν ἀντέχομε πλέον, ἀλλὰ ἀνοίξτε τὸ στόμα σας καὶ ἀφήσέτε το νὰ μᾶς εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν, ὅποια καὶ ᾗ εἴναι! Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς γνωστόν, ὁ κ. Γ. Νάζος δὲν ἀνοίγει ποτέ τὸ στόμα του, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ εἰπῇ ἀκατανόητα — γιὰ μᾶς τοὺς πληβίους — πράγματα, ἀπεινόμεθα πρὸς τὰ ὅρανά του καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὰς «Ἀθήνας» καὶ ταπεινῶς ὑποβάλλομεν τὰς ἐρωτήσεις: Πῶς ποία συνεννόησις ἦλθεν ὁ κ. Γ. Νάζος μὲ τοὺς πρωτοφάλας τῶν Πατριαρχείων δι' ὅτι ὁφρᾷ τὸ ζήτημα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς; Τί τοῦ εἶπαν, τί τοὺς εἶπε, καὶ ποῖον τὸ πόρισμα τῆς ἐπιστημονικοκαλλιτεχνικῆς τοῦ ζητήματος τούτου ἐρεύνης; Μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ μελέτη τοῦ αὐτοῦ θὰ θέσῃ τὰς ἀσφαλεῖς βάσεις εὐρυτέρας διὰ τὸ μέλλον μουσικῆς ἐργασίας;

Καὶ ἂν αὐτὰ γιὰ τῶρα φαίνονται πολλὰ, δὲν εἶναι δυνατόν τουλάχιστον νὰ μάθωμεν μὲ γενικὰς γραμμάς μόνον, τὴν καθόλου περὶ τοῦ σκοτεινοτάτου αὐτοῦ ζητήματος ἰδέαν του;

Διότι πρέπει νὰ γνωρίζετε — αὐτὸ ἐννοεῖται ὡς ἐκ περισσοῦ — ὅτι δὲν ἔλειψαν καὶ εἰς τὴν περὶ τῆς προέτασιν αὐτὴν οἱ κακεντρεχεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, ζηλωταὶ τῆς δόξης τοῦ κ. Διευθυντοῦ, εἶπαν ὅτι ἐπῆγε τάχα κάποιος στὴν Πόλιν — σὰν νὰ μὴ τὸν εἴξωσαν — νὰ μελετήσῃ τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν, καὶ ἔγινε γέλοιος! Καὶ ἄλλοι πάλιν — αὐτοὶ πιὸ ἔξυπνοι ἀκρίμα — πῶς αὐτός ὁ κάποιος ἦν ὁ διευθυντὴς τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν!

Αὐτὰ βεβαίως δὲν ἔχουν καμμίαν σημασίαν ἴσως. Τέλος πάντων ὅμως, χρειάζεται πάντα μία κάποια πολιτικὴ σὲ κάθε ζήτημα —, πολὺ δὲ περισσότερον σ' ἓνα τέτοιο, διεξαγόμενον ἀπὸ τοιαύτας περιπτώσεις καλλιτέχνην.

Διὰ νὰ λειψῇ λοιπὸν κάθε σχόλιον πλέον, καὶ διὰ νὰ σιωπήσουν μὲ γιὰ πάντα οἱ τόσο καλοθελητοὶ τοῦ κ. Γ. Νάζου, πρέπει νὰ ὁμιλήσετε. Πρέπει νὰ εἰπῇτε κάτι, ὠρισμένως.

Καὶ ἡμεῖς περιμένομεν νὰ σᾶς ἀκούσωμεν.